

Stanowisko

Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych dotyczące możliwości składania przez radcę prawnego zeznań w charakterze świadka w postępowaniu cywilnym

1. Przedmiot sprawy.

Do Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych skierowana została przez radcę prawnego prośba o przedstawienie stanowiska w sprawie interpretacji przepisów ustawy o radcach prawnych i Kodeksu Etyki Radcy Prawnego w następującym zakresie:

Czy będący interwenientem ubocznym radca prawny w procesie odszkodowawczym wytoczonym przez byłego klienta, może zeznawać przez sądem na okoliczności związane z ustaleniami czynionymi z klientem co do sposobu prowadzenia sprawy skoro ów klient uzasadniając swoje stanowisko procesowe stawia radcy prawnemu zarzut, iż postępował on niegodnie z tymi ustaleniami?

2. Źródła prawa i materiały wykorzystane do zajęcia stanowiska.

Dla przedstawienia stanowiska w sprawie, oparto się na następujących przepisach prawa:

- 1) ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 155 z późn. zm.) - art. 261 § 2,
- 2) ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1870 z późn. zm.) – art. 33 ust. 5 w zw. z art. 3 ust. 3 i ust. 5,
- 3) Kodeks Etyki Radcy Prawnego - Uchwała Nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 22 listopada 2014 r.

Dla ustalenia stanu faktycznego wykorzystano zapytanie radcy prawnego datowane na 22 czerwca 2018 r., powołane na wstępie niniejszego stanowiska.

3. Analiza zagadnienia

Nie ulega wątpliwości, iż zawód radcy prawnego należy do zawodów zaufania publicznego, z czym nierozdzielnie związany jest obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej. Obowiązek ten wynika zarówno z przepisów ustawowych, norm etycznych jak również z samej roty ślubowania radcowskiego.

Jak stanowi art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 6 lipca 1982r. o radcach prawnych - radca prawny jest obowiązany zachować w tajemnicy wszystko, o czym dowiedział się w związku z udzieleniem pomocy prawnej. Z kolei stosownie do postanowień art. 3 ust. 5 powołanej ustawy radca

prawny nie może być zwolniony z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej co do faktów, o których dowiedział się udzielając pomocy prawnej lub prowadząc sprawę.

W Kodeksie Etyki Radcy Prawnego w art. 9 przewidziano natomiast, iż dochowanie tajemnicy zawodowej jest prawem i obowiązkiem radcy prawnego. Stanowi podstawę zaufania klienta i jest gwarancją praw i wolności. Uszczegółowienie obowiązku dochowania tajemnicy zawodowej zawarte zostało natomiast w art. 15 ust. 1 - 3 Kodeksu. Przepis ten przewiduje, iż radca prawny jest obowiązany zachować w tajemnicy wszystkie informacje dotyczące klienta i jego spraw, ujawnione radcy prawnemu przez klienta bądź uzyskane w inny sposób w związku z wykonywaniem przez niego jakichkolwiek czynności zawodowych, niezależnie od źródła tych informacji oraz formy i sposobu ich utrwalenia (tajemnica zawodowa). Tajemnica zawodowa obejmuje również wszelkie tworzone przez radcę prawnego dokumenty oraz korespondencję radcy prawnego z klientem i osobami uczestniczącymi w prowadzeniu sprawy – powstałe dla celów związanych ze świadczeniem pomocy prawnej. Tajemnicą zawodową objęte są także informacje ujawnione radcy prawnemu przed podjęciem przez niego czynności zawodowych, jeżeli z okoliczności sprawy wynika, że ujawnienie nastąpiło dla potrzeb świadczenia pomocy prawnej i uzasadnione było oczekiwaniem, że radca prawny będzie ją świadczył.

Z treści pytania wynika, iż radca prawny miałby odpowiadać przed sądem na pytania co do okoliczności objętych obowiązkiem dochowania tajemnicy zawodowej.

W tym kontekście należy mieć na uwadze, iż na gruncie Kodeksu postępowania cywilnego nie istnieje możliwość zwolnienia radcy prawnego przez sąd z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej. W ramach tej procedury przewidziano bowiem tylko uprawnienie świadka do odmowy odpowiedzi na zadane mu pytanie, jeżeli zeznanie miałoby być połączone z pogwałceniem istotnej tajemnicy zawodowej (art. 261 § 2 k.p.c.). Kodeks postępowania cywilnego zezwala tym samym na odmowę udzielenia przez osoby wykonujące zawody zaufania publicznego (w tym radców prawnych) odpowiedzi na pytanie i nie przewiduje procedury zwalniania z tego obowiązku, zaś ocena istotności pogwałcenia tajemnicy zawodowej została pozostawiona samemu radcy prawnemu. Sąd nie ma prawa ani do kontroli tej oceny, ani tym bardziej kompetencji do ostatecznego rozstrzygnięcia w tym zakresie (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 października 2010 r. sygn. akt: SK 12/08). Powyższe oznacza zatem, iż radca prawny może być świadkiem w postępowaniu cywilnym, ale występując w takim charakterze musi pamiętać o ciążyącym na nim obowiązku dochowania tajemnicy zawodowej oraz o sankcjach związanych z naruszeniem tego obowiązku. Zwrócić przy tym należy uwagę, że przepis art. 3 ust. 5 ustawy z dnia 6 lipca 1982r. o radcach prawnych stanowi o zakazie zwolnienia z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej bez ograniczenia wyłącznie do istotnej tajemnicy.

Odnosząc się do samej tajemnicy zawodowej radców prawnych, trzeba mieć na uwadze, iż zgodnie ze stanowiskiem wyrażonym przez Trybunał Konstytucyjny:

„(...) zachowanie tajemnicy zawodowej stanowi obowiązek, a nie prawo osoby wykonującej zawód prawniczy, w tym radcy prawnego. (...) Ustawodawca nie traktuje obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej radcy prawnego wyłącznie w kategoriach stosunku prywatnoprawnego, zachodzącego między radcą a jego klientem, lecz w art. 266 k.k. przewiduje odpowiedzialność karną każdego, „kto wbrew przepisom ustawy lub przyjętemu na siebie zobowiązaniu, ujawnia lub wykorzystuje informację, z którą zapoznał się w związku z pełnioną funkcją, wykonywaną pracą, działalnością publiczną, społeczną, gospodarczą lub

naukową” (...) nie sposób zakwestionować oceny, że na poziomie ustawodawstwa zwykłego tajemnica zawodowa radcy prawnego została ukształtowana w kategoriach obowiązku. Jest to obowiązek ustawowy; sankcją za jego naruszenie jest nie tylko cywilnoprawna odpowiedzialność wobec klienta, ale także – na wniosek pokrzywdzonego – sankcja karna. Obowiązek ten, w ocenie Trybunału, jest nierozdzielnie związany właśnie z pełnieniem przez radcę prawnego funkcji zaufania publicznego. (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 listopada 2004 r., sygn. akt: SK 64/2003).

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 15 listopada 2012 r., sygn. akt: SDI 32/12 wskazał z kolei, iż tajemnica zawodowa radcy prawnego stanowi dobro samo w sobie, jako element prawidłowego i etycznego wykonywania tej profesji, odwołując się w tym zakresie do wymogów wynikających z Kodeksu Etyki Radcy prawnego (zawartych obecnie w art. 7 ust. 2 i ust. 3), tj. do niezależności radcy prawnego, w tym zwłaszcza do wymogu nienaruszania przez radcę prawnego zasad etyki pod wpływem nacisków zewnętrznych, a w szczególności dla spełnienia oczekiwań klienta. Sąd Najwyższy zajął to stanowisko w związku z zeznawaniem radcy prawnego w postępowaniu karnym ale uznał też, że takie rozumienie tej tajemnicy zawodowej należy odnieść również do zeznań w innych postępowaniach (o ile nie przewidują one zwolnienia z tej tajemnicy).

Z tych powodów co w postępowaniu cywilnym radca prawny zeznający jako świadek nie może sam zwolnić się z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej ani też zostać zwolniony z tego ustawowego obowiązku przez inny podmiot.

Przyjmuje się jednak, że istnieją sytuacje, w której z uwagi na kontratyp stanu wyższej konieczności mogą zachodzić sytuacje, w których złożenie przez radcę prawnego zeznań w postępowaniu cywilnym w normalnej sytuacji stanowiące karalne ujawnienie tajemnicy radcy prawnego, karalnym nie będzie. W szczególności, w „Ustawie o radcach prawnych. Komentarzu” pod redakcją r.pr. dr T.Scheffera (2018, wyd. 1/ r.pr. L.Korczak) wskazuje się, co następuje:

„Stan wyższej konieczności. Art. 26 § 1–5 KK. Punktem wyjścia dla oceny zachowania radcy prawnego winien być art. 26 KK w zw. z art. 741 RadPrU, zgodnie z którym w sprawach nieuregulowanych w ustawie do postępowania dyscyplinarnego stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego oraz Rozdziałów I–III KK. Regulujący stan wyższej konieczności art. 26 § 1–5 KK brzmi następująco:

”§ 1. Nie popełnia przestępstwa, kto działa w celu uchylenia bezpośredniego niebezpieczeństwa grożącego jakimkolwiek dobru chronionemu prawem, jeżeli niebezpieczeństwa nie można inaczej uniknąć, a dobro poświęcone przedstawia wartość niższą od dobra ratowanego.

§ 2. Nie popełnia przestępstwa także ten, kto, ratując dobro chronione prawem w warunkach określonych w § 1, poświęca dobro, które nie przedstawia wartości oczywiście wyższej od dobra ratowanego.

§ 3. W razie przekroczenia granic stanu wyższej konieczności, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.

§ 4. Przepisu § 2 nie stosuje się, jeżeli sprawca poświęca dobro, które ma szczególny obowiązek chronić nawet z narażeniem się na niebezpieczeństwo osobiste.

§ 5. Przepisy § 1–3 stosuje się odpowiednio w wypadku, gdy z ciążących na sprawcy obowiązków tylko jeden może być spełniony".

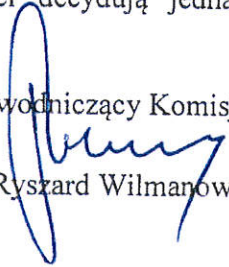
Należy pamiętać, że art. 26 KK nie został wprowadzony z myślą o stosowaniu przy postępowaniach dyscyplinarnych, a ponadto że powoływane przepisy stosujemy odpowiednio. Analizując powoływany przepis, należy rozpocząć od tego, że z uwagi na brzmienie § 4, mówiącego o tym, że § 2 nie stosuje się w przypadku, gdy sprawca narusza dobro, które ma szczególny obowiązek chronić przedmiotowy § 2 z art. 26 KK, nie będzie miał zastosowania w sprawach dyscyplinarnych poświęconych naruszeniu tajemnicy zawodowej, albowiem powierzona radcy prawnemu przez klientów tajemnica z racji obowiązku wynikającego z art. 3 ust. 3 RadPrU winna być szczególnie chroniona. Powyższe oznacza, że dobro ratowane będzie musiało przedstawiać zawsze wartość wyższą niż dobro poświęcone. Nie wystarczy, jak na to pozwala § 2, żeby poświęcone dobro nie przedstawiało wartości oczywiście wyższej od dobra ratowanego. Uwzględniając powyższe, należałoby przyjąć następującą zasadę postępowania wyinterpretowaną z art. 26 § 1 KK: "Nie popełnia przewinienia dyscyplinarnego, kto działa w celu ochrony dobra chronionego prawem, jeżeli niebezpieczeństwa nie można inaczej uniknąć, a dobro poświęcone przedstawia wartość niższą od dobra ratowanego". Jeżeli zatem szkoda spowodowana ujawnieniem tajemnicy zawodowej jest mniejsza niż korzyść radcy prawnego osiągnięta przez ochronę jego interesów, radca nie powinien ponosić odpowiedzialności dyscyplinarnej za ujawnienie tajemnicy zawodowej. Tytułem przykładu można wskazać sytuację, w której radca prawny ujawni w trakcie procesu cywilnego treść opinii prawnej czy pozwu, wniesie o wyłączenie jawności postępowania oraz wykaże, że ujawnienie tej okoliczności było niezbędne dla wygrania sprawy oraz że nie można było tego dokonać innymi środkami dowodowymi – należy przyjąć, że działał w warunkach stanu wyższej konieczności i nie podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej. Pamiętać jednak należy, że każdy przypadek ujawnienia tajemnicy zawodowej winien być rozstrzygany indywidualnie i nie można przyjąć generalnej zasady zwalniającej radcę prawnego z jej przestrzegania w przypadku jakiegokolwiek postępowania, które go dotyczy. Jeżeli radca prawny ujawni treść przygotowanego dla klienta pozwu w procesie o zapłatę przeciwko temu klientowi, który zaprzecza faktowi sporządzenia pozwu, przy czym jest to pozew o zapłatę za towary będące u niego w stałej ofercie handlowej, których cena jest publikowana w powszechnie dostępnym cenniku – nie będzie żadnych wątpliwości co do tego, że szkoda dla klienta, spowodowana ujawnieniem treści pozwu i zawartych w nim danych, jest iluzoryczna, a radca prawny nie dopuści się przewinienia dyscyplinarnego. Inaczej będzie już w skomplikowanych sprawach gospodarczych, gdzie porównanie wartości naruszonego dobra, jakim jest tajemnica zawodowa, do korzyści radcy prawnego nie musi dać tak jednoznacznych wyników."

Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych zgadza się z powołanym powyżej stanowiskiem.

4. Podsumowanie

W świetle przytoczonych okoliczności, w stanie faktycznym stanowiącym podstawę przedstawienia niniejszego stanowiska Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych przyjąć należy, iż radcę prawnego będzie obowiązywała tajemnica zawodowa. Udzielenie w toku procesu sądowego, przez radcę prawnego słuchanego w charakterze świadka odpowiedzi na pytania związane z okolicznościami objętymi tajemnicą zawodową, może więc zostać uznane za postępowanie sprzeczne z prawem oraz z zasadami etyki. Jednakże w sytuacji, w której zachodzić będzie konflikt dwóch chronionych prawnie dóbr (dobra jakim jest tajemnica zawodowa, oraz dobra jakim jest konieczność ochrony dóbr radcy prawnego zagrożonych akcją zaczepną ze strony klienta radcy prawnego), może dojść do stanu wyższej konieczności, który wyłączy karalność (również dyscyplinarną) takiego zachowania. O ewentualnym zaistnieniu takich okoliczności decydują jednak zawsze okoliczności konkretnej sprawy.

Przygotował:
r. pr. Tomasz Korpusiński

Przewodniczący Komisji

r. pr. Ryszard Wilmarowicz

